

WAYS OF IMPROVING TEACHING PRACTICE IN THE SCIENTIFIC LITERATURE

The paper discusses the ways of teaching practice improving in scientific literature. The concepts of "teaching practice" and "training" are delighted. The function of practice and its impact on the future teachers training are described. The researchers' views on the forms and methods of the teaching practice improving are highlighted. The teaching practice is very important for the student's self-actualization, it is also very important to have an initiative, possess the technologies that can be used in the educational process development. Specified conditions that affect practice effectiveness are denoted. They are theoretical and methodological level of the students' readiness; educational institution's choice; effective selection of methods, techniques of working with pupils and teachers staffs; teachers' skill level. According to the scientific literature analysis the effective ways of teaching practice improving were identified. They are accurate plan with well thought out purpose and objectives; well-chosen educational institution for a place to practice; close cooperation between schools and universities in the in terms of working with the organization and of future teachers practices conducting; students' positive motivation of the methodological and practical activities; control and differential approach to the students by the supervisors; good technical and financial support to the process of practical training.

Key words: teaching practice, professional practice and ways of improving.

УДК 37.014.54-057.875"1920"(477)(09)(045)

М.В. Мазуренок

УКРАЇНСЬКЕ СТУДЕНТСТВО В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ В 1920-Х РР.

У статті проаналізовано зміст офіційної політики УСРР щодо студентства в 1920-х рр., висвітлено заходи Наркомосу, які стосуються "пролетаризації" вищої школи, приділено значну увагу соціально-академічним реформам у вишах, посиленню адміністративного впливу на українське студентство, політизації роботи студентських товариств, організацій.

Ключові слова: студентство, Наркомос УСРР, вищі навчальні заклади, пролетаризація, політизація.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Своєрідною мікромоделлю будь-якого суспільства, яка зазнає значних соціально-економічних, політичних впливів, є студентство. Суспільні процеси, як регулятори й, одночасно, каталізатори різних сторін повсякденності, надзвичайно виразно проявляються саме у цій категорії молоді. Студентське середовище є найбільш мобільним, досить чутливим до змін, які втручаються у його життя. Тому на шляху побудови нової демократичної української держави доцільним є погляд в історію з метою уникнення помилок, пошуку ідейних і ціннісних орієнтирів на перехресті різнобічних силових ліній суспільного існування.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Студентство України 1920-х рр., як специфічна суспільна група, стало предметом дослідження історико-педагогічної науки. В

працях Я.П. Ряппо, С.О. Сірополка та ін., що вийшли друком в 1920-1930-х рр., міститься інформація щодо прийому до вузів, матеріального забезпечення студентів, їх кількісного складу, розподілу за соціальним станом, партійністю тощо. Сучасні дослідники В.В. Липинський, О.Л. Рябченко, О.О. Лаврут, Х.А. Кравчук, О.Б. Комарніцький та ін. простежують характерні для молоді того часу тенденції щодо здобуття вищої освіти, аналізують повсякденне студентське життя, навчальну та громадсько-політичну діяльність вузівської молоді як у цілому в Україні, так і в її регіонах. Однак соціально-академічним реформам у вишах двадцятих років, "пролетаризації" вищої школи в історіографії належної уваги не приділялося.

Формулювання цілей статті. Враховуючи вищезазначене, метою статті є висвітлення офіційної політики радянської влади щодо українського студентства в контексті соціально-економічних перетворень 1920-х рр.

Виклад основного матеріалу. З перемогою і утвердженням більшовицької влади на більшості території України розпочалося будівництво нової системи освіти, важливою складовою якою була "пролетаризація" вищої школи. Курс на реформу одержав офіційний старт наприкінці листопада 1920 р. на сесії ВУЦВК, де було схвалено діяльність Наркомосу УСРР у галузі вищої освіти й доручено "реорганізацію всіх вищих спеціальних учебных заведений, планомерно вводя в них через рабочие факультеты пролетарский элемент и обновляя их преподавательский состав новыми, в особенности коммунистическими силами" [17].

Восени 1921 р. з метою пролетаризації студентства встановлювався прийом у вузи згідно рознарядки партійних, радянських органів. Право на пріоритетне зарахування на навчання у вищих навчальних закладах (інститутах, технікумах) мали лише члени профспілок, партії, армії, комнезаму. Кількість таких студентів щорічно регулювалася Головпрофосом відповідно до господарського плану УСРР та за класовою приналежністю, встановленою радянською владою.

Вищі навчальні заклади функціонували у складних умовах. Незважаючи на важке матеріально-фінансове становище вишів, викликане голодом, холодом, епідемією тифу в 1921 р. в інститутах навчалася 56915, а в технікумах – 20215 студентів [19, с.750]. Однак слід відзначити, що серед студентів у той час було багато таких, які рахувалися в списках, але фактично не навчалися. Наприклад, на хімічному факультеті Київського політехнічного інституту на початок січня 1921 р. налічувалося 863 особи, а відвідували заняття лише 177 з них [17, с. 17]. Неврожай 1921 р., що спричинив голод у Поволжі та на Україні, особливо тяжко позначився на Херсонщині. Від голоду померли декан факультету профосвіти Херсонського інституту народної освіти М.А. Богашев та колишній директор і голова педради, історик А.Ф. Гальковський. Студентство масово залишало вузи в пошуках засобів до існування [20].

У зв'язку з важким матеріальним становищем системи Головпрофосу в усіх вищих навчальних закладах, окрім робітничо-селянських факультетів і вечірніх робітничих технікумів, постановою колегії Наркомосу від 28.08.1922 р. вводилася плата за навчання, розміри якої встановлювалися в залежності від соціального походження студентів, типу

вузу тощо [13]. Отримані кошти дозволялося витратити на оснащення кабінетів, лабораторій, майстерень, закупівлю книг, підручників, на господарські видатки, окрім зарплати особовому складу вишів [11]. Від плати за навчання звільнялися студенти-вихідці із робітників і незаможних селян на підставі довідки про соціальне забезпечення [10, с. 14]. У березні 1922 р. Наркомос УСРР запровадив, як тимчасовий засіб, плату за навчання у вищих навчальних закладах натуральними продуктами; при цьому 40% студентів звільнялися від сплати [2, с. 199]. Від плати за навчання звільнялися утриманці членів профспілки працівників освіти, а саме: дружина, діти, брати і сестри, незалежно від віку, якщо ці особи не мали заробітку, та члени комітету незаможних селян [21; 22].

Згідно постанови ВУЦВК від 02.08.1922 р. "Про державні і приватні стипендії для учнів Вищих Шкільних Закладів і про Комітети допомоги учням ВУЗ" студентам виплачувалися стипендії, які нараховувалися за поясним коефіцієнтом: 1 пояс (м. Харків) – 27 крб.; 2 пояс (мм. Київ, Дніпропетровськ, Луганськ, Запоріжжя) – 24 крб.; 3 пояс (мм. Одеса, Миколаїв) – 23 крб.; 4 пояс (всі окружні міста) – 21 крб.; 5 пояс (поза окружними центрами) – 19 крб. [2, с. 199]. Студенти, що отримували державні стипендії, зобов'язувалися по закінченні навчального закладу відпрацювати на державній посаді згідно спеціальності по півтора року за кожний рік одержання стипендії [12].

Окремим державним установам, фабрично-заводським, приватним підприємствам, громадським, кооперативним і професійним організаціям також надавалося право "відкривати стипендії для учнів". Так, наприклад, відчутну матеріальну допомогу Київському політехнічному інституту надав Цукортрест, першим забезпечивши стипендію 90 студентам вузу [7].

Підприємства, установи, організації відраховували на культурно-просвітницькі потреби робітників і службовців 1,4% всієї суми заробітної плати, яка нараховувалася на даному виробництві. Вони розподілялися наступним чином: 0,4% – на оплату стипендій для студентів інститутів, технікумів, робфаків, радпартшкіл, комуністичних університетів, яка становила 25 червінців; 1% – на оплату навчання робітників у вечірніх робітничих технікумах, на утримання бібліотек, шкіл ФЗО [10].

Центральною стипендіальною комісією у 1923 р. було прийнято інструкцію, в якій зазначалося, що для отримання стипендії встановлювалися чотири категорії студентів: I категорія (члени партії, які поступили в її ряди ще до вступу у навчальний заклад, мають громадсько-революційний, виробничий стаж і виконують громадсько-політичну роботу у вузі); II категорія (члени партії, які поступили в її ряди у вузі, члени КСМУ, КНС і безпартійні члени профсоюзу, мають громадсько-революційний, виробничий стаж і виконують громадсько-політичну роботу у вузі); III категорія (безпартійні: члени профсоюзів, КСМУ, КНС, які походять із робітничого та бідняцького оточення, не мають громадсько-революційного, виробничого стажу); IV категорія (усі інші студенти, які за своїм соціальним і майновим станом не входять у вищезазначені категорії і зарахуванню на стипендії не підлягають). Студентам I категорії призначали стипендії, які надавалися господарськими, громадськими і адміністративно-державними органами, і лише при недостатній кількості таких стипендій вони зараховувалися у списки на держстипендії.

Друга група мала право на держстипендії і переводилася на стипендії господарчих органів, якщо перша категорія повністю задовольнила свої потреби [5].

У 1922 р. у м. Києві, Харкові, Одесі та Катеринославі організувалися комітети покращення побуту студентів вузів, які були підпорядковані Всеукраїнському комітетові сприяння учням при ВУЦВК [10, с. 19]. Пізніше такі комітети виникли й в інших містах УСРР. З 1923-24 н.р. вони мали перейти на 50% фінансування держави через Наркомос і 50% – покриватися із місцевого бюджету. Також частина коштів комітетів (5-10%) поповнювалася за рахунок єдиних студентських внесків. Однак, як свідчать доповіді голів Одеського, Київського, Полтавського, Катеринославського, Кам'янець-Подільського і Харківського комітетів сприяння студентам на 1-му Всеукраїнському з'їзді означеного комітету, який відбувся 2-3 жовтня 1923 р., становище студентства України було важким. Допомога місцевих комітетів у забезпеченні житлом, продуктами харчування, одягом, медичною допомогою, навчальними посібниками охоплювала не більше 25% студентів. За результатами доповіді про їх виробничу-трудова діяльність прийняли резолюцію, в якій зазначалося, що необхідно організувати студентські виробничо-трудова артілі і майстерні, які б звільнялися від державних і місцевих податків [16].

За роботою вищих навчальних закладів посилювався контроль партійно-радянських органів. У жовтні 1921 р. вище партійне керівництво прийняло положення про проведення генеральної чистки у лавах партії. На основі цього документу проводилася й так звана "соціальна чистка" студентів – перереєстрація тих, хто навчався. У листопаді 1921 р. колегія Головного профосвіти виробила "Положення про проведення перереєстрації студентів", на основі якого вищі навчальні заклади звільнялися від "антирадянських елементів і осіб, які числилися формально" [6, с. 10].

Перша перереєстрація, проведена у 1921 р., "звільнила школу від величезної кількості "мертвих душ", що рахувалися в вузах у списках, але фактично там не працювали, а також від наявно непридатного баласту" [18, с. 13]. Як зазначав Я.П. Ряппо, такі перевірки та прийом за направленням значно поновили контингент студентів. В 1921 р. замість 5% робітників і 8,2% селян в інститутах стало 6,8% робітників і 10,5% селян. В 1922-23 н.р. – 12,3% робітників та 21,4% селян. Студентські лави поповнювалися все більшою кількістю робітників та незаможних селян, а вузи звільнялися від "антирадянських елементів" [18, с. 14].

Згідно Постанови РНК УСРР від 28.08.1924 р. з метою узгодження кількості студентів з потребами народного господарства планувалося провести ще одну соціально-академічну перевірку учнів інститутів і робфаків "на підставі оцінки академічних успіхів учня, відповідності обраній спеціальності, соціального стану, революційних заслуг та суспільної праці" [14].

У всіх вищих навчальних закладах УСРР діяли комісії з перевірки особового складу студентів, складалися списки неблагонадійної молоді, які подавалися в партійні та комсомольські комітети вишів. Особливо активно діяли загони "легкої кінноти" – негласного контролю Робітничо-селянської інспекції, створення яких було ініційоване в 1928 р. постановою VIII з'їзду ВЛКСМ: "У боротьбі за очищення ВИШ'у від соціально-

чужого елемента загонам легкої кінноти належить перше і почесне місце" [4, с. 41]. Діяльність таких загонів характеризує сучасний дослідник Х.А. Кравчук, цитуючи рішення комсомольських зборів Харківського інституту народної освіти: "Загони "легкої кавалерії" повинні вичищати з ВНЗ не тільки ворожих нам за соціальним походженням осіб, але і тих студентів, які є ворожими нам за своєю психологією і поведінкою. Треба виключати всіх, хто відвідує церкву, хто знає, але приховує чиєсь "негарне" соціальне походження" [8, с. 94]. Вже восени 1928 р. з Харківського інституту народної освіти за їх участю було відраховано 28 студентів, зауваживши, що "це тільки початок "великої чистки"" [3], з Київського сільськогосподарського інституту – понад 80 "соціально-чужих елементів" [4, с. 44]. У Київському інституті народного господарства "кіннота" викрила близько 70 "вовків в овечій шкурі", більша частина яких залишила навчання [4, с. 45].

Соціальне походження студентства стало одним із найголовніших критеріїв розгляду. Активісти Київського окружного комітету ЛКСМУ С. Дізель та В. Баумштейн у своїй книзі "Боротьба за вищу школу" показали "клясову боротьбу в вищій школі на конкретних проявах". Вони цитують слова розпачі студента-активіста Київського медичного інституту Щелкіна: "Прокляте соціальне протистояння. Як воно мучить людей! Навіщо я народився в такий час і в такий обстановці, хоч руки на себе наклади!" [4, с. 12].

Багато студентів відраховували з інститутів та технікумів за те, що сміливо висловлювали свої думки, які не співпадали з ідеями партії. Студента Київського кооперативного інституту вважали ворогом і виключили з третього курсу тому, що він заявив: "Єдина сила в сільському господарстві – це індивідуальне господарство. Вони хороші хазяї. А колгоспи – це організації випадкові і живуть тільки тому, що держава тримає їх під скляним ковпаком, витрачаючи все, щоб їм допомогти" [4, с. 7]. Потрібно було вести життя непомітно. Не можна було ділитися думками, навіть якщо вони були правдиві, але суперечили комуністичній ідеології, жартувати, висміюючи "успіхи в соціалістичному будівництві", щоб не стати жертвою підслуховування, вистежування, доносів.

Внаслідок першої перереєстрації (1921 р.) із вузів республіки виключили 11 тисяч студентів, другої (1922 р.) – 1500, третьої (1924 р.) – 5645, що становило 20% загальної кількості студентів [7]. Як зазначав Ю.М. Афанасьєв, подібні "чистки" навряд чи сприяли загальному піднесенню культури країни, не відповідали справді демократичним принципам соціальної справедливості. "...Під гаслом пролетаризації школи і науки було розірвано спадкоємність знань, припинили існування цілі наукові галузі і спрямування, країна виявилася в ізоляції від світової гуманістичної думки" [1, с. 8].

Висновки. Отже, в 1920-х рр. у студентському середовищі засуджувалися прояви індивідуальності, власне бачення, аналітичне ставлення до дійсності, публічне висловлювання своїх думок, поглядів. Сформовані у студентські роки соціально-політичні погляди і світоглядні переконання, обрані орієнтири соціальної ідентичності значною мірою визначили у майбутньому ментальні особливості радянської епохи.

Література

1. Афанасьєв Ю. Н. Время невыносимой сверхполитизации заканчивается / Ю. Афанасьєв // Родина. – 1991. – № 4. – С.8-10.

2. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи : Методичний посібник для студентів магістратури / Вітвицька С. С. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 316 с.
3. Враг наступає // Студент революції. – 1929. – №4. – С.49-51.
4. Дізель С. Боротьба за вищу школу (реконструкція вищої школи й комсомол) / С. Дізель, В. Баумштейн. – Х. : Державне видавництво "Молодий більшовик", 1931. – 78 с.
5. Інструкція стипендіальної комісії при ВУЗ'ах // Бюлетень Українського головного комітета професійно-технічного і спеціально-наукового освіти. – 1923. – №7-8. – С.85.
6. Київський політехнічний і Київський сільськогосподарський інститути: 25 років. 1898-1923: Ювілейний збірник. – К. : Держ. трест "Київдрук", 1924. – 279 с.
7. КПІ в період громадянської війни [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://kpi.ua> (дата звернення 15.06.2012 р.).
8. Кравчук Х. А. Організації комуністичної спілки молоді України у ВНЗ УСРР у 1920-і роки / Х. А.Кравчук // Наука. Релігія. Суспільство. – 2010. – №3. – С.90-95.
9. Об отчислении промышленных и торговых предприятий на культурно-просветительные нужды // Бюлетень Українського головного комітета професійно-технічного і спеціально-наукового освіти. – 1924. – №1. – С.2.
10. Организация управления и снабжения по народному посвящению [книга 1] // Кодекс Законов о Народном образовании. – Харьков : типо-литография ВУКОПСШЛКИ, 1922. – 56 с.
11. Положення про порядок та умови орудування внесеними, як платня за право навчання, сумами в Інститутах і технікумах УСРР // Бюлетень Наркомосвіти. – 1922. – Ч.27-35. – С.51.
12. Про державні і приватні стипендії для учнів Вищих Шкільних Закладів і про Комітети допомоги учням ВУЗ [Постанова ВУЦВК від 02.08.1922р.] // Там само. – С.5.
13. Про платню за право навчання в шкільних установах Профосвіти // Там само. – С.50.
14. Про соціально-академічну перевірку учнів інститутів і робфаків УСРР [Постанова РНК УСРР] // Бюлетень Народнього Комісаріату освіти. – 1924. – №3-4. – С.19-20.
15. Про студентів інститутів, виключених у порядку соціально-економічної перевірки [Постанова РНК УСРР] // Там само. – С.20-21.
16. Резолюции 1-го Всеукраинского С'езда Комитетов Улучшения Быта Учащихся (КУБУЧ'ей) // Бюлетень Українського головного комітета професійно-технічного і спеціально-наукового освіти. – 1923. – №9-10. – С.45-49.
17. Рудько М. П. З історії вищої школи на Україні в перші роки радянської влади (1917-1920) / М. П.Рудько // Київський державний університет ім.Т.Г.Шевченка, історичний збірник. – 1956. – №7. – С.5-18.
18. Ряппо Я. П. Радянське студентство (характеристика вузів України) / Я.Ряппо. – Державне видавництво України, 1928. – 48 с.
19. Сірополко С. О. Історія освіти в Україні / Степан Сірополко. – К. : Наукова думка, 2001. – 912 с.
20. Херсонський інститут народної освіти [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.kspu.edu/About/HistoryKSU.aspx> (дата звернення 03.06.2013 р.).
21. Циркуляр №220 от 08.11.1923 // Бюлетень Українського головного комітета професійно-технічного і спеціально-наукового освіти. – 1923. – №9-10. – С.25
22. Циркуляр №237 от 10.11.1923 // Там само. – №11-12. – С.15.

М. Мазуренок

УКРАИНСКОЕ СТУДЕНЧЕСТВО В КОНТЕКСТЕ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ СОВЕТСКОЙ ВЛАСТИ В 1920-Х ГГ.

В статье проанализирована официальная политика УССР относительно студенчества в 1920-х гг., раскрыта деятельность Наркомпроса, касающаяся "пролетаризации" высшей школы, уделено значительное внимание социально-академическим реформам в вузах, усилению административного воздействия на украинское студенчество, политизации работы студенческих обществ, организаций.

Ключевые слова: студенчество, Наркомпрос УССР, высшие учебные заведения, пролетаризация, политизация.

М. Mazurenok

UKRAINIAN STUDENTS IN THE CONTEXT OF SOCIAL-ECONOMIC POLICY OF THE SOVIET GOVERNMENT IN THE 1920s

The article analyzes the content of the official policy of the USSR as for the students in the 1920s, the USSR People's Commissariat activities relating to "proletarianization" of higher school are considered, much attention is paid to the social and academic reforms in universities, increasing administrative pressure on the Ukrainian students, politization of student societies and organizations.

Key words: students, the USSR People's Commissariat, higher educational establishments, proletarianization, politization.

УДК 378:811.111(073)

О. В. Куртась

ІНШОМОВНА ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА: ГЕНЕЗИС ПРОБЛЕМИ

У статті проаналізовано проблему генезису іншомовної професійної освіти (II пол. XX ст. – поч. XXI ст.) та обґрунтовано особливості сучасної іншомовної професійної підготовки студентів вищих навчальних закладів.

Ключові слова: генезис, етапи, професійна іншомовна підготовка, фахівець.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими завданнями. Потреби вітчизняного соціуму ставлять до сучасної педагогічної галузі вимоги щодо зростання рівня професійної майстерності майбутніх фахівців, модернізації технологій та методів навчання студентів, врахування тенденцій євроінтеграційного характеру та, зокрема, необхідності стимулювання поглибленого вивчення іноземних мов. Сучасна іншомовна професійна підготовка має ряд специфічних особливостей, а тому одним із ключових завдань постає здійснення ретроспективного аналізу даної проблеми, дослідження етапів її генезису.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми, виокремлення невирішених її частин. Аналіз науково-педагогічних джерел стану розробки проблеми іншомовної професійної освіти засвідчив що її розв'язання є предметом досліджень таких дослідників як Г. Барабанова, О. Бернацька, О. Бігич, Г. Гринюк, Н. Драб, Т. Колодько, Л. Личко, О. Поляков, Н. Скляренко, О. Тарнопольський, О. Федорова, С. Фоломкаіна,